

Karol Falandys

Stowarzyszenie „Wierność”

falandys.karol@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4302-6166>

Paweł Łabuz

Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych

im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach

pawlab@op.pl <https://orcid.org/0000-0002-7795-1571>

Henryk Fedewicz

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna

im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu

rektor8@onet.eu <https://orcid.org/0000-0002-2378-7374>

Nieunikniona reforma służb specjalnych Rzeczypospolitej Polskiej – propozycje *de lege ferenda*

Wstęp

Od czasu zakończenia II wojny światowej w naszym kraju wprowadzono podział na służby specjalne ulokowane w strukturach wojskowych (potocznie zwanych zielonymi) i cywilnych (potocznie zwanych niebieskimi). Przez ostatnie 75 lat przecho-
dzą one szereg zmian zwanych reformami lub reorganizacjami. Początkowo polegały one na zmianie nazwy instytucji, numeracji, nazw jednostek i komórek organizacyjnych¹ oraz niektórych osób z kierownictwa.

W związku z przemianami systemowymi, w roku 1990 likwidacji ulegają służby specjalne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, tj. Służba Bezpieczeństwa (SB), Zarząd II SG oraz Wojskowa Służba Wewnętrzna (WSW). W ich miejsce powołane zostają służby specjalne Rzeczypospolitej Polskiej, tj. Urząd Ochrony Państwa (UOP)

---

¹ Znaczna część zmian była dokonywana po ucieczkach własnych funkcjonariuszy/żołnierzy na zachód. Por. R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990)*. Zbiór studiów, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013, s. 172; L. Pawlikowicz, *Tajny front zimnej wojny. Uciekinierzy z polskich służb specjalnych 1956–1964*, Wydawnictwo Rytm, Warszawa 2004.

i Zarząd II Wywiadu i Kontrwywiadu, przemianowany w roku 1991 na Wojskowe Służby Informacyjne (WSI). W takiej konfiguracji służby specjalne będą istnieć do roku 2002, kiedy to po likwidacji UOP utworzono zajmującą się m.in. kontrwywiadem Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) i Agencję Wywiadu (AW). WSI przetrwało 4 lata dłużej, tj. do roku 2006, kiedy to ich likwidacja dała początek Służbie Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (SWW). Jednocześnie w tym samym roku powołana zostaje piąta służba specjalna mająca zajmować się zwalczaniem korupcji na najwyższych szczeblach administracji państwowej i samorządowej, tj. Centralne Biuro Antykorupcyjne².

Na moment, w celu właściwego znaczenia służb specjalnych, posłużymy się pewnym porównaniem. Wyobraźmy sobie, że państwo to właściciel, który posiada odziedziczoną, rodzinną, dużą firmę produkującą bardzo ważne i nowoczesne dobra, których mu pozazdrozczą właściciele innych firm. Służby specjalne to taki departament badawczo-rozwojowy, który odpowiada za pozyskiwanie, przetwarzanie, analizowanie informacji, która ma spowodować, iż ta firma będzie zawsze o krok do przodu z produkcją dóbr aniżeli konkurencja. Czy taki właściciel firmy pozwoli na to, aby pracownicy tego departamentu chodzili swoimi ścieżkami, stronili od właściwej roboty lub bumelowali? Nigdy w życiu! A dlaczego? Po pierwsze dlatego, że nie pozwoli, aby dorobek wielu pokoleń jego rodu i ich pieniądze zostały zmarnowane. Po drugie dlatego, że jeżeli by do tego dopuścił, to wytwarzane przez jego firmę dobra stracą na atrakcyjności i powoli, acz nieubłagane jego firma będzie traciła na wartości, aż w końcu ktoś przejmie ją za bezcen. A przecież to była jego rodzinna firma, w której rozwój włożył tyle wysiłku i pieniędzy.

O ile w czasach PRL-u komunistyczne służby specjalne podążały generalnie zgodnie z kierunkiem wskazanym w najwyższych czynnikach władzy i partii, robiąc oczywiście niejako przy okazji pewne „prywatne interesy”³, o tyle po 1989 roku służby specjalne III RP zajmują się „swoimi sprawami”⁴, niejako tylko przy okazji czasami wykonując otrzymane z góry polecenia. Ktoś powie, to dobrze, że

² Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. 2006, nr 104, poz. 708).

³ Afery przeprowadzone lub rozpoczęte przez służby specjalne PRL: Afera „Zalew”, afera „Żelazo”, afera „FOZZ”. Zob. *Tajemnice wywiadu – FOZZ, Zalew i Żelazo, czyli afery PRL-u*, Dyskusja z cyklu *Tajemnice wywiadu z udziałem: dr. Witolda Bagieńskiego, dr. Piotra Gontarczyka*, kanał IPNtvPL, <https://www.youtube.com/watch?v=0vMmduNMyh4> (dostęp: 21.11.2020); *Polska w latach 80. miała istotne cechy państwa policyjnego, a zasoby tego państwa uległy częściowej prywatyzacji. Dysponentami tych zasobów państwa policyjnego zostali m.in. byli funkcjonariusze służb specjalnych PRL. W tym sensie możemy powiedzieć, że afera FOZZ nie mogła zostać zainicjowana (a później kontrolowana) bez udziału służb specjalnych PRL (przede wszystkim wywiadu wojskowego i cywilnego), gdyż to właśnie one dzięki procesowi prywatyzacji zasobów państwa policyjnego dysponowały zasobami przydatnymi do zaprojektowania i wykonania tak złożonej operacji. (...) Przede wszystkim w trakcie ponownie rozpoczętego procesu (pod przewodnictwem sędziego Kryże) główny oskarżony, Grzegorz Żemek, przyznał się do współpracy z wywiadem wojskowym. Wątek tajnych służb wielokrotnie przewijał się w czasie wcześniejszych rozpraw (pod przewodnictwem sędzi Piwnik) podczas przesłuchań świadków.* <http://jozefdarski.pl/6946-afery-fozz-jako-modelowy-przyklad-funkcjonowania-zakulisowych-wymiarow-transformacji-ustrojowej> (dostęp: 21.11.2020).

⁴ Afery przypisywane służbom specjalnym po roku 1990: afera „Paliwowa”, afera „Fundacji Pro Civili”, afera „Amber Gold”, afera „SKOK Wołomin”. Zob. więcej K. Falandys, P. Łabuz, *Możliwość prowadzenia działań dezinformujących przez grupy przestępcze*, Przegląd Policyjny nr 4 (132), Szczytno 2018, s. 184–185.

służby są samosterowne, iż to świadczy o ich profesjonalizmie. Niestety osoby tak twierdzące nie mają pojęcia, co to w konsekwencji oznacza dla państwa polskiego. Służby specjalne zostały powołane przez państwo, żeby zdobywać wiedzę potrzebną dla rządzących państwem oraz by ochraniać państwo przed infiltracją prowadzoną przez służby specjalne obcych państw. Państwo dało w tym celu służbom odpowiednie narzędzia, aby mogły wypełniać te zadania i jednocześnie ciągle opłaca z naszych podatków te służby, licząc na to, że wydane złotówki zwrócą się po stokroć, gdyż dobra, sprawdzona i potwierdzona informacja jest bezcenna. Dlatego to państwo, jako „właściciel” służb specjalnych, powinno wytyczać im kierunki działania, kontrolując nieustannie wykonywanie przez nie zadań, a na koniec rozliczając z osiągniętych rezultatów.

W dalszej części publikacji autorzy podejmą próbę zaproponowania reform polskich służb specjalnych, która wydaje się być nieunikniona, w ramach szybko zmieniającej się sytuacji międzynarodowej i towarzyszących temu przemian w ramach obecnego ładu światowego. Jeżeli władze naszego kraju chcą, aby służby specjalne rzeczywiście były w stanie ochraniać interesy Rzeczypospolitej Polskiej, winni niezwłocznie przeprowadzić ich głęboką reformę.

Wojskowe służby wywiadu i kontrwywiadu – przeszłość i teraźniejszość

W strukturach wojskowych za prowadzenie działań wywiadowczych odpowiadał, w okresie 18 lipca 1945 – 15 listopada 1951 r., Oddział II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego⁵. W okresie od 17 lipca 1947 r. do 5 czerwca 1950 r. Oddział II SG WP był połączony z Departamentem VII MBP. 15 listopada 1951 r. Rozkazem organizacyjnym nr 0088 ministra obrony narodowej Oddział II Sztabu Generalnego WP został przekształcony w Zarząd II Sztabu Generalnego WP⁶. Pod tą nazwą będzie funkcjonował wywiad wojskowy, aż do 31 sierpnia 1990 roku. Z dniem 1 września 1990 Zarząd II SG WP został scalony z pionem kontrwywiadowczym Wojskowej Służby Wewnętrznej, tworząc Zarząd II Wywiadu i Kontrwywiadu⁷, na bazie którego, rozkazem Ministra Obrony Narodowej nr PF59/ORG z dnia 22 sierpnia 1991 r. zostały z dniem 01 września 1991 utworzone Wojskowe Służby Informacyjne⁸, które istniały do 30 września 2006 roku. Od 1 października 2006 roku wywiadem wojskowym zajmuje się Służba

⁵ Oddział II SG WP został powołany rozkazem organizacyjnym naczelnego dowódcy Wojska Polskiego nr 00177 z 18 lipca 1945 roku.

⁶ R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990)*. Zbiór studiów, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013, s. 171.

⁷ R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa ...*, s. 171. Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego Nr 084/Org. Z dnia 31.07.1990 r. Zarządzenie jest dokumentem niejawnym.

⁸ Wojskowe Biuro Historyczne sygn. CAW AWNDM 1607/99/24. Wydaje się, iż podstawę funkcjonowania WSI w początkowym okresie uchwalono tak naprawdę po fackie ich powołania, a mianowicie był to art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 1991, nr 113, poz. 491), który od 1992 roku funkcjonuje jako art. 15 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z 21 listopada 1967 (tj. Dz. U. 1992, nr 4, poz. 16, Dz. U. 2019, poz. 1541). W roku 2003 sejm uchwalił ustawę z dnia 9 lipca 2003 r. o Wojskowych Służbach Informacyjnych (Dz. U. 2003, nr 139, poz. 1326).

Wywiadu Wojskowego⁹. Podkreślić należy, że Wywiad i kontrwywiad wojskowy do 2003 r. nie posiadały ustawowych podstaw działania, a ich zadania, uprawnienia i zakres działań były regulowane rozkazami, zarządzeniami i dyrektywami wydawanymi przez ministra obrony narodowej, Szefa Sztabu Generalnego i samych szefów tych struktur. 18 kwietnia 1990 r. minister obrony narodowej – gen. Florian Siwicki rozkazem nr Pf-42/Org rozformował Wojskową Służbę Wewnętrzną, przekazując zadania kontrwywiadowcze Zarządowi II. Powstał w ten sposób Zarząd II Wywiadu i Kontrwywiadu. Na mocy rozkazu gen. Siwickiego nr Pf-59/Org z 22 sierpnia 1991 r. zarząd ten zastąpiły Wojskowe Służby Informacyjne. Dopiero ta struktura wywiadowcza doczekała się po latach regulacji ustawowej¹⁰.

Działania kontrwywiadowcze w strukturach wojskowych w okresie od 14 maja 1943 roku do września 1944 roku prowadziła Informacja Wojskowa. W okresie wrzesień 1944 – 30 listopada 1944 roku funkcjonował Zarząd Informacji Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, na bazie którego z dniem 30 listopada 1944 r. rozkazem Naczelnego Dowódcy został utworzony Główny Zarząd Informacji Wojska Polskiego¹¹, a następnie

⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz. U. 2006, nr 104, poz. 709).

¹⁰ E. Koj, *Zarząd II Sztabu Generalnego WP*, Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, nr 12 (83), 2007, s. 80.

¹¹ Informacja Wojskowa/GZI miała swoje komórki w formacjach podporządkowanych Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego, tj. w Korpusie Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Wojskach Ochrony Pogranicza. Z dniem 5 maja 1945 r. powstał odpowiedzialny za ochronę kontrwywiadowczą Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego Zarząd Informacji KBW. Początkowo zarząd ten podlegał szefowi Głównego Zarządu Informacji Naczelnego Dowództwa WP. Dnia 23 października 1945 r. ostatecznie KBW, a razem z nim Zarząd Informacji, podporządkowano ministrowi bezpieczeństwa publicznego (...). W dniu 1 lutego 1946 r. nastąpiła kolejna zmiana nazwy na: „Zarząd Informacji Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Milicji Obywatelskiej”. Z dniem 8 marca 1946 r. przywrócono nazwę – „Zarząd Informacji Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego” (...). W wyniku podporządkowania WOP ministrowi bezpieczeństwa publicznego z dniem 15 marca 1949 r. Zarząd Informacji KBW przeformowano w Zarząd Informacji KBW i WOP. Zob. R. Leśkiewicz, R. Peterman, *wojskowe organy bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013, s. 165–166. Z początkiem stycznia 1946 r. rozpoczęła się organizacja Wydziału Informacji WOP, który formalnie został utworzony w dniu 1 marca 1946 r., a następnie 5 listopada 1946 r. przeformowany w Wydział Informacji Departamentu WOP. Od dnia 30 stycznia 1948 r. był podporządkowany Oddziałowi III Głównego Zarządu Informacji WP (...). Od dnia 1 maja 1952 r. w miejsce Zarządu Informacji KBW i WOP utworzono Zarząd Informacji Wojsk Wewnętrznych (WW) (...). Zarząd Informacji KBW i WOP/Zarząd Informacji WW do 7 grudnia 1954 r. podlegał ministrowi bezpieczeństwa publicznego. Do września 1955 r. Zarząd Informacji WW był podporządkowany Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, a następnie Komitetowi ds. Bezpieczeństwa Publicznego. W październiku 1955 r. Zarząd Informacji Wojsk Wewnętrznych został podzielony na Zarząd Informacji WOP oraz Zarząd Informacji KBW. Zob. R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa ...*, s. 166–167. Zarządzeniem nr 021/57WW ministra spraw wewnętrznych z 4 lutego 1957 r. rozformowano Zarząd Informacji WOP i Oddział Informacji KBW, po czym w ich miejsce utworzono Wojskową Służbę Wewnętrzną KBW i WOP. W okresie 1965–1971 r., kiedy to większość jednostek WOP i KBW weszła na mocy zarządzenia Prezesa Rady Ministrów nr 41 z 24 czerwca 1965 w skład resortu Obrony Narodowej wraz z towarzyszącym im nieodłącznie WSW KBW i WOP, utworzono na podstawie zarządzenia nr 067/65 z dnia 1 lipca 1965 r. ministra spraw wewnętrznych Wydział WSW Jednostek Wojskowych MSW. W roku 1965 rozformowaniu ulega KBW, a w roku 1971 na mocy Decyzji Prezydium Rządu nr 104/71 z 31 lipca 1971 Wojska Ochrony Pogranicza wracają w struktury Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, gdzie będą funkcjonować, aż do rozwiązania w dniu 15 maja 1991 roku. WSW nie zapomniała o potrzebie ochrony kontrwywiadowczej przekazanych MSW Wojsk Ochrony Pogranicza i zarządzeniem organizacyjnym Szefa Sztabu Generalnego nr 054 z 18 września 1971 roku utworzono Oddział WSW Jednostek Wojskowych MSW, który w roku 1973 na podstawie zarządzenia nr 024 MSW z dnia 6 marca zmienił nazwę na Zarząd

Ministerstwa Obrony Narodowej¹². Na mocy uchwały Rady Ministrów nr 683 z 3 września 1955 r. Główny Zarząd Informacji zostaje podporządkowany Komitetowi do spraw Bezpieczeństwa Publicznego¹³, ale już po roku na mocy Zarządzenia nr 347 Prezesa Rady Ministrów z 28 listopada 1956 r. znowu wraca w struktury MON, gdzie funkcjonuje do czasu powołania 10 stycznia 1957 roku Wojskowej Służby Wewnętrznej¹⁴. WSW istniała do dnia 31 sierpnia 1990 roku, kiedy to *Rozkazem organizacyjnym nr Pf-42/Org. Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 kwietnia 1990 r. i Zarządzeniem organizacyjnym nr 084/Org. Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 31 lipca 1990 r. oraz Rozkazem nr pf-118 Szefa Wojskowej Służby Wewnętrznej z dnia 6 sierpnia 1990 r. WSW została rozformowana*¹⁵, a następnie została podzielona na pion kontrwywiadowczy, scalony z Zarządem II SG WP, tworząc Zarząd II Wywiadu i Kontrwywiadu oraz pion dochodzeniowo-śledczy i prewencyjny, z których z dniem 01 września 1990 roku utworzono Żandarmerię Wojskową¹⁶. Z dniem 22 sierpnia 1991 roku zostały utworzone Wojskowe Służby Informacyjne, zajmujące się zarówno wywiadem, jak i kontrwywiadem, które istniały do 30 września 2006 roku. Od 1 października 2006 roku kontrwywiadem wojskowym zajmuje się Służba Kontrwywiadu Wojskowego.

W tym miejscu należy wspomnieć o Wojskach Ochrony Pogranicza, które w początkowym okresie swojego istnienia wchodziły w skład Ministerstwa Obrony

---

WSW JW MSW. Decyzją nr 25 Ministra Spraw Wewnętrznych z 13 lipca 1990 r. z dniem 31 sierpnia 1990 r. zlikwidowano Zarząd WSW JW MSW i w jego miejsce powołano z dniem 1 września 1990 Samodzielny Oddział Żandarmerii Wojskowej przy Dowództwie Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW, który funkcjonował do rozwiązania NJW MSW, tj. do 29 marca 2001 roku. Zob. również R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa ...*, s. 168–171; <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ3.nsf/main/60B3D8D5> (dostęp: 21.11.2020).

¹² *Rozkazem organizacyjnym dowódcy 1. Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki w ZSRS płk. Zygmunta Berlinga z dnia 14 maja 1943 r. jako Oddział Informacji 1. Dywizji Piechoty. Po przeformowaniu 1. Dywizji w I Korpus PSZ w ZSRS rozkazem organizacyjnym z dnia 19 sierpnia 1943 r. sformowano Wydział Informacji I Korpusu PSZ w ZSRS. Po przekształceniu I Korpusu PSZ w 1. Armię WP w ZSRS 1 kwietnia 1944 r. Wydział Informacji I Korpusu został przemianowany na Wydział Informacji 1. Armii WP. Z chwilą utworzenia 2. Armii WP 20 sierpnia 1944 r. sformowano Wydział Informacji 2. Armii WP. W dniu 30 września 1944 r. naczelny dowódca Wojska Polskiego zatwierdził Ustawę o Zarządzie Informacyjnym Naczelnego Dowództwa i jego organach, na mocy której utworzono Zarząd Informacji Naczelnego Dowództwa jako część składową sił zbrojnych. Zarząd ten Rozkazem organizacyjnym nr 95 naczelnego dowódcy WP z dnia 30 listopada 1944 r. został przekształcony w Kierownictwo Informacji Sztabu Głównego Wojska Polskiego. 12 września 1945 r. przyjął on nazwę: „Główny Zarząd Informacji Wojska Polskiego”. W dniu 5 września 1950 r. przekształcony został w Główny Zarząd Informacji MON. R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa państwa, [w:] Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013, s. 164.*

¹³ Formalnie Główny Zarząd Informacji został rozwiązany dopiero 21 stycznia 1957 r. na mocy Zarządzenia organizacyjnego Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego nr 0013. Zob. R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa ...*, s. 164.

¹⁴ Zarządzenie nr 01/MON z dnia 10 stycznia 1957 r. o powołaniu Wojskowej Służby Wewnętrznej.

¹⁵ R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa ...*, s. 169.

¹⁶ Rozkaz Nr Pf-42/Org. Ministra Obrony Narodowej z dnia z dnia 18 kwietnia 1990 roku i zarządzenia Nr 062/Org. Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z dnia 15 czerwca 1990 roku. Zob. R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa ...*, s. 294. Obecnie podstawą funkcjonowania ŻW jest ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. 2001, nr 123, poz. 1353).

Narodowej¹⁷. Następnie w ramach reorganizacji były przenoszone w podporządkowanie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, ponownie MON, aby w końcu *Decyzją nr 104/71 Prezydium Rządu z dnia 31 lipca 1971 r. WOP powróciły do resortu spraw wewnętrznych. Wojska Ochrony Pogranicza zostały rozformowane dnia 16 maja 1991 r. na mocy Ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej*¹⁸. W ramach WOP funkcjonował Zwiad, który w różnych okresach funkcjonowania WOP nosił początkowo nazwę Wydział Zwiadowczy, następnie Wydział VII Zwiadowczy, a od 1957 roku Zarząd II Zwiadu WOP. Zwiad prowadził zarówno działalność wywiadowczą, jak i kontrwywiadowczą, w ramach wykonywanych przez WOP zadań i ściśle współpracował w tym zakresie ze Służbą Bezpieczeństwa oraz Szefostwem WSW MON i Oddziałem WSW jednostek wojskowych MSW¹⁹.

Przez cały okres powojenny struktury wywiadu wojskowego wchodziły w skład Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Natomiast struktury kontrwywiadu wojskowego początkowo były, w blisko 100 procentach, opanowane przez żołnierzy sowieckiego Smiersza²⁰. Formalnie podlegały Naczelnemu Dowódcy WP, ale faktycznie pracowały pod dyktando służb specjalnych ZSRR. Po utworzeniu Ministerstwa Obrony Narodowej GZI, a następnie WSW podlegały Ministrowi Obrony Narodowej. Po przemianach ustrojowych w latach 1990–1991 i powołaniu WSI, podlegały one nadal pod Ministra ON. Likwidacja WSI i powołanie SWW i SKW ustaliło następujący porządek w podporządkowaniu wojskowych służb specjalnych: *Szef SKW oraz Szef SWW podlegają Ministrowi Obrony Narodowej, z zastrzeżeniem określonych w ustawie uprawnień Prezesa Rady Ministrów lub Ministra Koordynatora Służb Specjalnych, w przypadku jego powołania. Działalność Szefa SKW oraz Szefa SWW podlega kontroli Sejmu*²¹.

Wojskowe służby wywiadu i kontrwywiadu – propozycje na przyszłość

Aby właściwie móc zdiagnozować reformę wojskowych służb specjalnych, należy zadać sobie kilka pytań: komu mają one podlegać; jak będzie zmieniać się sytuacja geopolityczna w najbliższym półwieczu; z jakiego rodzaju konfliktem mogą w przyszłości mieć do czynienia Siły Zbrojne RP; czego tak naprawdę oczekujemy od wojskowych służb specjalnych i do czego one mają tak właściwie nam służyć; jakich informacji zasadniczo oczekuje od wojskowych służb specjalnych Szef Sztabu Generalnego WP, aby móc właściwie przeprowadzić etap planowania, a następnie w razie konieczności prowadzić działania zbrojne?

¹⁷ *Wojska Ochrony Pogranicza zostały utworzone Rozkazem nr 0245 naczelnego dowódcy Wojska Polskiego z dnia 13 września 1945 r. jako Departament WOP i podlegały I wiceministrowi obrony narodowej.*

¹⁸ R. Leśkiewicz, R. Peterman, *Wojskowe organy bezpieczeństwa...*, s. 173–174.

¹⁹ *Ibidem*, s. 174, 214–216.

²⁰ S. Cenckiewicz, *Długie ramie Moskwy. Wywiad wojskowy Polski Ludowej 1943–1991 (wprowadzenie do syntezy)*, Poznań 2011, s. 50–51.

²¹ Art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz. U. 2006, nr 104, poz. 709).

Wydaje się, iż wojskowy wywiad i kontrwywiad winien przede wszystkim zajmować się pozyskiwaniem informacji niezbędnych dla właściwego przeprowadzenia procesu planowania działań zbrojnych przez Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i komórek odpowiadających za planowanie działań i dowodzenie oddziałami i pododdziałami WP oraz planowaniem i prowadzeniem działań dywersyjnych i dezinformacyjnych wobec potencjalnych wrogów. Oczywiście powinien też wypełniać zadania z zakresu ustawy o ochronie informacji niejawnych i innych ustaw, ale powinny to być zadania poboczne, a nie pierwszoplanowe. W celu realizacji wymienionych zadań wojskowy wywiad i kontrwywiad powinien być umiejscowiony jak „najbliżej” podmiotów, na rzecz których realizował będzie gro swoich zadań, tj. w Sztabie Generalnym WP, co pozwoli na skrócenie drogi przekazywania informacji. Jednocześnie służbę w nim pełniliby tylko żołnierze i pracownicy wojska. Niedopuszczalne jest kierowanie i zarządzanie strukturami tej służby przez osoby politycznie nominowane zarówno cywilne, jak i funkcjonariuszy z innych służb przykładowo policyjnych, nieposiadających doświadczenia w specyfice kompetencji wojskowego wywiadu i kontrwywiadu. Wprowadzony taki standard pozwoli na niezmiennie i profesjonalne zarządzanie realizacją kompetencji tej formacji.

Ponadto postuluje się scalić wywiad i kontrwywiad w jedną komórkę organizacyjną Sztabu Generalnego, np. Zarząd Ochrony i Analiz²² (zwany dalej Zarządem). Połączenie wywiadu i kontrwywiadu pozwoli szefowi takiej komórki uzyskać szerszy, pełniejszy i dokładniejszy ogląd prowadzonych działań. Zdarza się podczas prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych i to nie tak rzadko, że dwa oddzielne organy państwowe prowadzą sprawę wobec tego samego podmiotu/figuranta, co w konsekwencji prowadzi do konfliktu pomiędzy organami. A zatem taki szef, mając wiedzę o prowadzonych działaniach wywiadowczych i kontrwywiadowczych, mógłby już na początkowym etapie usystematyzować podejmowane działania, względnie nakazać uzupełnienie informacji temu pionowi, którego działania przyniosą większe korzyści. Szef takiego zarządu podlegałby, w ramach prowadzonych na rzecz planowania działań zbrojnych, Szefowi Sztabu Generalnego WP. Natomiast w ramach innych zadań podlegałby bezpośrednio pod Ministra Obrony Narodowej.

W tym miejscu rodzi się jednak pytanie, czy obecnie istniejące SKW i SWW wiedzą, jakich informacji potrzebuje do planowania działań zbrojnych Sztab Generalny WP oraz czy sztab wie, jakie informacje są dla niego możliwe do pozyskania przez te służby. Otóż mając na uwadze 30 lat względnego spokoju oraz zasięg zmian w obszarze wojskowych służb specjalnych, zwłaszcza zmian kadrowych, istnieje duże prawdopodobieństwo, że zatrudnieni obecnie w SKW i SWW funkcjonariusze nie znają specyfiki planowania działań zbrojnych i nie wiedzą, jakich informacji potrzebują wyżsi dowódcy wojskowi. Część z nich, może nawet większość, nigdy nie służyła w Wojsku Polskim, zatem nie mają nawet podstawowego rozeznania potrzeb informacyjnych, jakich wymaga dowódca kompanii czy batalionu na współczesnym polu walki, nie mówiąc nawet o wyższych dowódcach.

---

²² Nazwa umowna na potrzeby niniejszego opracowania.

Żeby sprostać zadaniu zapewnienia zbierania właściwych dla procesu planowania informacji, wydaje się niezbędnym rozpoczęcie naboru do tych zadań oficerów z jednostek bojowych w stopniu porucznika bądź kapitana. Oficerowie tacy byliby, po pozytywnej weryfikacji, kierowani do pełnienia służby w Zarządzie na okres 3 lat, a następnie ponownie wracaliby na stanowiska w jednostkach liniowych. Podczas tej służby osoby te miałyby dostęp do podstawowej wiedzy z zakresu form i metod pracy operacyjnej, skupiając się na pozyskiwaniu, przetwarzaniu, analizowaniu wiedzy istotnej z punktu widzenia planowania sztabowego. Niezaprzeczalną dla Zarządu korzyścią z takiego naboru kadrowego byłoby nauczenie przyszłych dowódców sposobu pozyskiwania niezbędnych dla procesu planowania na współczesnym polu walki informacji. Jednocześnie, jak wskazano już wyżej, przyszli dowódcy mieliby pełną świadomość, jakich informacji i w jakim czasie mogą żądać od służb wywiadu i kontrwywiadu, aby jak najlepiej przeprowadzić proces planowania.

Natomiast oficerowie, którzy wykazaliby się szczególnymi predyspozycjami dostawiliby propozycje dalszego pełnienia służby w Zarządzie już w innych, bardziej specjalistycznych komórkach. W tej sytuacji korzyścią dla Zarządu byłaby możliwość trzyletniego, wszechstronnego sprawdzenia kandydata, który wiedziałby, jakich informacji oczekuje od Zarządu dowódca planujący działania zbrojne. Pozwoliłoby to w przyszłości na bardziej precyzyjne prowadzenie czynności operacyjnych nakierowanych na zdobycie niezbędnych informacji.

Długofalowe działania operacyjne byłyby prowadzone na podstawie „zamówień” płynących od uprawnionych komórek Sił Zbrojnych RP, Ministerstwa ON, organów i instytucji państwowych spoza resortu ON. Szef Zarządu z długofalowych działań składałby ogólne sprawozdanie Premierowi i Prezydentowi RP. Czynności operacyjno-rozpoznawcze prowadzone byłyby w oparciu o tożsame czynności prowadzone przez cywilne służby specjalne, względnie w oparciu o ustawę o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych²³. Jeżeli prowadzone czynności operacyjne pozwolą na zebranie materiału mogącego stanowić dowód popełnienia przestępstwa, materiały takie przekazywałby Szef Zarządu do właściwej prokuratury powszechnej.

Cywilne służby wywiadu i kontrwywiadu – przeszłość i teraźniejszość

Kwestia prowadzenia wywiadu i kontrwywiadu w cywilnych służbach specjalnych jest dużo prostsza aniżeli w służbach wojskowych. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego powstały 22 lipca 1944 roku składał się z 13 resortów, a jednym z nich był Resort Bezpieczeństwa Publicznego (RBP) kierowany przez Stanisława

---

²³ Do dnia dzisiejszego Sejm nie uchwalił jeszcze takiej ustawy, pomimo iż poselski projekt tej ustawy został złożony w Sejmie blisko 12 i pół roku temu. <http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/opisy/353.htm> (dostęp: 23.11.2020). Niemniej jednak autorzy w innej publikacji zaproponują wstępne założenia do przedłożenia kolejnego projektu regulującego kompleksowo zagadnienie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych przez uprawnione służby naszego państwa. Ustanowienie jednolitego i kompleksowego tzw. Prawa operacyjnego jest niezbędne, by wyeliminować obecny brak ustawowych regulacji prowadzonych form i metod czynności operacyjno-rozpoznawczych przez poszczególne uprawnione służby państwowe w Polsce w różnym zakresie.

Radkiewicza²⁴. Zajmował się on m.in. prowadzeniem wywiadu i kontrwywiadu. Z dniem 01 stycznia 1945 roku na bazie RBP powołano Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego (MBP), w ramach którego działał Urząd Bezpieczeństwa (UB), który przejął zadania w zakresie wywiadu i kontrwywiadu. W wyniku następných reorganizacji, z dniem 14 grudnia 1954 roku MBP uległo podzieleniu, a zadania UB przejął Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego²⁵, aby na koniec, w grudniu 1956 roku przekazać je do nowo powołanej Służby Bezpieczeństwa podległej Ministerstwu Spraw Wewnętrznych²⁶. Taki stan rzeczy trwał do 31 lipca 1990 roku, kiedy to zlikwidowana została Służba Bezpieczeństwa. Wcześniej 10 maja 1990 roku rozpoczął funkcjonowanie Urząd Ochrony Państwa (UOP), który przejął zadania wywiadu i kontrwywiadu po likwidowanej SB²⁷.

Urząd Ochrony Państwa funkcjonował do dnia 29 czerwca 2002 roku, kiedy to w życie weszła Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa wewnętrznego i Agencji Wywiadu, pomiędzy które rozdzielono kompetencje w zakresie prowadzenia wywiadu i kontrwywiadu cywilnego²⁸.

Na początku funkcjonowania cywilnych służb specjalnych zostały one umiejscowione pierw w Resorcie BP, następnie w Ministerstwie BP jako ich departamenty. W latach 1954–1956 cywilne służby zostały umiejscowione w Komitecie ds. BP, aby od grudnia 1956 zostać scalone ze strukturami MSW jako kolejne departamenty i podlegały jednemu z zastępców Ministra SW. Ten stan rzeczy przetrwał do 1990 roku, kiedy to powołano jako centralny organ administracji rządowej Urząd Ochrony Państwa. Szef UOP podlegał bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów²⁹. Likwidacja UOP i utworzenie ABW i AW w 2002 roku nie przyniosły zmiany podległości tychże służb specjalnych, których Szefowie podlegają Prezesowi Rady Ministrów, a ich działalność podlega kontroli Sejmu³⁰.

²⁴ Funkcjonował w okresie 21 lipca 1944 – 31 grudnia 1944.

²⁵ Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego przy Radzie Ministrów został powołany z dniem 14 grudnia 1954 roku na mocy dekretu z dnia 7 grudnia 1954 roku o naczelných organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego (Dz. U. 1954, nr 54, poz. 269). Funkcjonował do dnia 28 listopada 1956 r., kiedy to, na podstawie Ustawy z dnia 13 listopada 1956 r. o zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego, został rozwiązany (Dz. U. 1956, nr 54, poz. 241). Zob. również: Rozkaz nr 3/56 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 listopada 1956 r.; Zarządzenie nr 00238/56 ministra spraw wewnętrznych z dnia 29 listopada 1956 r. w sprawie tymczasowych zmian w strukturze Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i terenowych organów MO.

²⁶ A. Jusupović, *Organy bezpieczeństwa państwa w dokumentach MSW. Próba systematyki*, [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013, s. 19–20.

²⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz. U. 1990, nr 30, poz. 180).

²⁸ Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu (Dz. U. 2002, nr 74, poz. 676).

²⁹ Art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz. U. 1990, nr 30, poz. 180).

³⁰ Art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o ABW oraz AW.

Cywilne służby wywiadu i kontrwywiadu – propozycje na przyszłość

Autorzy postulują, podobnie jak w przypadku służb wojskowych, aby istniejące obecnie ABW i AW zostały scalone w jedną Narodową Agencję Bezpieczeństwa³¹ (zwana dalej Agencją), która podlegałaby bezpośrednio pod Prezesa Rady Ministrów, względnie pod Ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Zmniejszenie ogólnej liczby służb specjalnych po pierwsze polepsza proces sprawowania kontroli, po drugie zwiększa ich efektywność.

Nie jest żadną tajemnicą, jak i nie jest czymś niedopuszczalnym, że oddzielnie istniejące służby niezbyt chętnie dzielą się uzyskaną podczas czynności operacyjno-rozpoznawczych wiedzą, a nawet w skrajnych przypadkach wprowadzają się wzajemnie w błąd lub tworzy system rywalizacji statystycznej i nie tylko. Wszystko to robi się w celu utrudnienia innym podmiotom ustalenia zainteresowań operacyjnych jak i źródeł pozyskania informacji. Pomimo, że takie działania nie wyczerpują znamion kodeksu karnego, należy uznać taką sytuację za niekorzystną z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa. Jednocześnie w Polsce za zwalczanie niektórych przestępstw, jak np. nielegalny obrót bronią i amunicją odpowiada kilka służb, przez co następuje konflikt kompetencyjny.

Jedną z bolączek, jakie autorzy widzą w dzisiejszych służbach specjalnych, do których zalicza się ABW i CBA, jest prowadzenie przez każdą z nich zarówno czynności operacyjno-rozpoznawczych, jak i dochodzeniowo-śledczych w ramach np. wydziałów operacyjno-śledczych. O ile te pierwsze działania są owiane tajemnicą i nie docierają do społeczeństwa, o tyle te drugie są często bardzo medialne, przyczyniają się do nagradzania funkcjonariuszy zajmujących kierownicze stanowiska i wpływają na statystyki, które przekładają się na pozytywny odbiór nastrojów wśród społeczeństwa. Taka sytuacja w dłuższej perspektywie może prowadzić do „zawyżania” wyników pracy operacyjnej, w celu przeprowadzenia czynności procesowych, tzw. spraw wynikowych. Jak wielokrotnie można się było przekonać, cała Polska widziała zatrzymania znanych osób, prowadzonych z założonymi kajdankami. Natomiast nie mówi się już tak głośno o prawomocnych wyrokach, jakie zapadają, często po wielu latach, w sprawach, w jakich zatrzymywano te osoby³².

Dlatego też proponuje się, aby powstała Agencja posiadała tylko uprawnienia operacyjno-rozpoznawcze, analityczno-informacyjne oraz kontrolne. Czynności dochodzeniowo-śledcze winny być prowadzone przez inny podmiot, np. Centralne Biuro Śledcze Policji, które w celu ścisłej współpracy powołałoby nową komórkę z jednym zastrzeżeniem. Mianowicie funkcjonariusze Agencji mieliby prawo dostępu do akt prowadzonego postępowania. Taki rozdział powinien wpłynąć pozytywnie na obiektywną analizę zebranego materiału operacyjnego. Natomiast dzięki uprawnieniu do wglądu w akta postępowania Agencja mogłaby ewentualnie ukierunkowywać

³¹ Nazwa umowna na potrzeby publikacji.

³² Dobrym przykładem jest tu sprawa asystenta Ministra Szeremietiewa z 2001 roku, której finał miał miejsce dopiero po 16 latach. Asystent ministra Zbigniew Farmus został całkowicie oczyszczony ze wszystkich zarzutów. <https://www.tysol.pl/a11279-Romuald-Szeremietiew-Po-16-latach-Zbigniew-Farmus-prawomocnie-uniewinniony> (dostęp: 23.11.2020).

swoje działania na uzupełnienie lub pogłębienie potrzebnych lub niewystarczających informacji.

Istotne wydaje się również ściślejsze określenie zadań Agencji, w tym ustalenie kompetencji, w ramach których czynności operacyjno-rozpoznawcze są przekazywane przez inne służby do Agencji. Powinno to zmniejszyć ilość konfliktów kompetencyjnych pomiędzy służbami i wpłynąć pozytywnie na proces wykrywczy.

A co z Centralnym Biurem Antykorupcyjnym

Celem powyższej publikacji była reforma służb kontrwywiadowczych i wywiadowczych naszego państwa. Niemniej jednak w obecnym systemie prawnym funkcjonuje w Polsce jeszcze jedna służba specjalna i autorzy nie mogą jej pominąć w swoim wywodzie. Proponuje się jednak rozpocząć rozważania od zgłębienia pierwotnych intencji, jakie były podwaliną do jej powołania.

Jak wynika z uzasadnienia załączonego do projektu ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym³³, służba ta została powołana do walki z korupcją w drodze represji karnej oraz ujawniania przypadków łamania przez osoby pełniące funkcje publiczne przepisów antykorupcyjnych. Uzasadnienie stwierdza również, iż *W świetle projektu ustawy Centralne Biuro Antykorupcyjne ma status służby specjalnej, właściwej w sprawach zwalczania korupcji w instytucjach państwowych i samorządzie terytorialnym oraz życiu publicznym i gospodarczym, a także działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa (...) Zadaniem CBA, w wymiarze walki z korupcją jako zjawiskiem, będzie natomiast ujawnianie nieprawidłowości w funkcjonowaniu organów władzy publicznej oraz podmiotów gospodarujących środkami publicznymi lub korzystających ze wsparcia finansowego państwa*³⁴.

Definicję osoby pełniącej funkcję publiczną znajdujemy w art. 115 §19 Kodeksu karnego³⁵, który stanowi, iż *Osobą pełniącą funkcję publiczną jest funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego, osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chyba że wykonuje wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę lub wiążącą Rzeczpospolitą Polską umowę międzynarodową*. Kodeks karny określa w art. 115 §13, kogo należy rozumieć za funkcjonariusza publicznego³⁶. Oba przywołane wyżej przypadki stanowią katalogi zamknięte, a zatem można postawić tezę, iż powołanie służby

³³ <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/wgdruku/275> (dostęp: 20.11.2020).

³⁴ Tamże, s. 5, 7.

³⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 2020, poz. 1444).

³⁶ Art. 115 §13 Kodeksu karnego:

Funkcjonariuszem publicznym jest:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) poseł, senator, radny;
- 2a) poseł do Parlamentu Europejskiego;
- 3) sędzia, ławnik, prokurator, funkcjonariusz finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadrzędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, notariusz, komornik, kurator sądowy, syndyk, nadzorca sądowy i zarządca, osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy;

specjalnej, jaką jest CBA, miało na celu zwalczanie korupcji na najwyższych stanowiskach samorządu terytorialnego, jak i organów centralnych. Takiemu celowi trudno jest nie przyznać racji i autor jak najbardziej się z nim zgadza.

Jednakże, jak pokazuje rzeczywistość w ostatnich kilku latach, służba ta skupia się na zwalczaniu korupcji w poziomie wójtów, burmistrzów niewielkich miast i gmin³⁷. Nie umniejszając znaczeniu korupcji w takich instytucjach, to jednak wydaje się, że od służby specjalnej wymagać się powinno jednak więcej³⁸. Autorom trudno jest uwierzyć, że na szczeblu administracji centralnej nie występuje już zjawisko korupcji. Ponadto w ustawie o CBA nie wpisano jednoznacznie, pomimo takiej deklaracji w uzasadnieniu³⁹, do jakiego poziomu władzy samorządowej, centralnej, bądź szkody, służba ta przejmie od pozostałych służb prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych lub dochodzeniowo-śledczych.

A zatem nastąpiła sytuacja, w której co najmniej dwie służby specjalne, nie licząc Policji, Straży Granicznej, Krajowej Administracji Skarbowej, zajmują się tym samym. Taka sytuacja niewątpliwie powodować może, jeśli już nie powoduje, konfliktu przy prowadzeniu czynności operacyjno-rozpoznawczych np. przy pozyskiwaniu współpracowników, bądź podczas prowadzenia rozpracowania operacyjnego.

Dlatego też proponuje się, aby kompetencje operacyjno-rozpoznawcze, analityczno-informacyjne i kontrolne w zakresie:

- 4) osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych;
  - 5) osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe;
  - 6) osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej;
  - 7) funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariusz Służby Więziennej;
  - 8) osoba pełniąca czynną służbę wojskową, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie;
  - 9) pracownik międzynarodowego trybunału karnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe.
- ³⁷ <https://cba.gov.pl/pl/aktualnosci/4278>, *Burmistrz-i-jego-zastepca-zatrzymani-przez-CBA.html* (dostęp: 22.11.2020); <https://www.tvp.info/45009611/pol-miliona-lapowki-burmistrz-zatrzymany-przez-cba> (dostęp: 22.11.2020); <https://www.tvp.info/49709144/warszawa-korupcja-artur-w-byly-burmistrz-dzielnicy-wlochy-uslyszal-kolejny-zarzut-cba-zatrzymalo-dwie-osoby-w-sledztwie-drogi-mercedes-w-tle-wieszwiecej> (dostęp: 22.11.2020); <https://antykorupcja.gov.pl/ak/aktualnosci/12330>, *Wojt-zatrzymany-za-lapowki.html* (dostęp: 22.11.2020); <https://cba.gov.pl/pl/aktualnosci/4165>, *Wojt-Lesznowoli-zatrzymana-przez-CBA.html* (dostęp: 22.11.2020); <https://bedzin.naszemiasto.pl/wojt-bobrownik-zostal-zatrzymany-w-nocy-przez-cba/ar/c1-2056284> (dostęp: 22.11.2020); <https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/komunikaty-cba/7162>, *Doradca-prezydenta-Lublina-zatrzymany-przez-CBA.html* (dostęp: 22.11.2020); <https://cba.gov.pl/pl/aktualnosci/3893>, *Prezydent-Zyrardowa-i-biznesmeni-zatrzymani-przez-CBA.html* (dostęp: 22.11.2020).
- ³⁸ <https://www.tvp.info/50381709/roman-giertych-sad-uznal-nasz-zarzut-za-nieuprawdopodobniony-wieszwiecej> (dostęp: 22.11.2020); <https://dorzeczy.pl/kraj/157617/sprawa-giertycha-wszyscy-podejrzani-wypuszczeni-na-wolnosc.html> (dostęp: 22.11.2020).
- ³⁹ W uzasadnieniu do projektu ustawy o CBA na stronie piątej i dwunastej wskazano: *Zadania ABW z zakresu ścigania karnego korupcji osób pełniących funkcje publiczne znajdują się we właściwości Centralnego Biura Antykorupcyjnego*. Jednakże nie zmieniono w tym zakresie zadań ABW, gdzie nadal w art. 5, ust. 1, pkt 2 lit. c nadal widnieje (...) Rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw (...) korupcji osób pełniących funkcje publiczne, o których mowa w art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. 2020, poz. 27).

- I. Zwalczenia korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także do zwalczania działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa;
- II. Kontroli prawidłowości i prawdziwości oświadczeń majątkowych lub oświadczeń o prowadzeniu działalności gospodarczej osób pełniących funkcje publiczne, o których mowa w art. 115 §19 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, składanych na podstawie odrębnych przepisów – winny zostać przekazane do Narodowej Agencji Bezpieczeństwa, jednakże z małym zastrzeżeniem co do punktu pierwszego. Mianowicie kompetencje te powinny powstawać obligatoryjnie w przypadku, kiedy z uzyskanych, w toku prowadzonych przez uprawnione służby czynności operacyjno-rozpoznawczych, informacji wynika, iż:
  1. W działania korupcyjne zamieszana jest osoba zajmująca niżej wymienione stanowisko:
    - a) prezydenta, premiera, ministra i wiceministra;
    - b) posła, senatora, posła do parlamentu europejskiego;
    - c) osoby zajmującej stanowiska kierownicze w centralnych organach administracji rządowej, Sejmie i Senacie;
    - d) członka zarządu sejmiku wojewódzkiego;
    - e) funkcjonariusza zajmującego stanowisko co najmniej zastępcy naczelnika lub równoważnego stanowiska w Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Ochrony Państwa, Służby Więziennej, Straży Marszałkowskiej, Krajowej Administracji Skarbowej;
    - f) pracownika cywilnego ministerstwa właściwego do spraw zagranicznych i obrony narodowej;
    - g) żołnierza pełniącego służbę w ministerstwie właściwym do spraw obrony narodowej, Żandarmerii Wojskowej oraz Zarządzie Ochrony i Analiz SG WP⁴⁰.

2. Wystąpiła „szkoda w wielkich rozmiarach”⁴¹.

Pozostałe zadania powinny zostać przekazane do innych służb wg ich właściwości, tj. Policji, Krajowej Administracji Skarbowej itp.

Natomiast czynności dochodzeniowo-śledcze powinny być przekazane do Centralnego Biura Śledczego Policji z podobnym zastrzeżeniem jak w przypadku nowo powołanej Narodowej Agencji Bezpieczeństwa, tj. dostępu do materiałów prowadzonego śledztwa.

⁴⁰ Adekwatnie do tego zapisu, jeżeli w toku prowadzonych czynności służby prowadzące czynności operacyjno-rozpoznawcze wykryją, iż czynu zabronionego miałby się dopuścić pracownik ministerstwa właściwego do spraw wewnętrznych lub funkcjonariusz Narodowej Agencji Bezpieczeństwa, takie informacje winny być przekazane do Zarządu Ochrony i Analiz SG WP, a czynności dochodzeniowo-śledcze do Żandarmerii Wojskowej.

⁴¹ Art. 115 §7a Kodeksu karnego. Za szkodę w wielkich rozmiarach uznaje się mieniem wielkiej wartości, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 1 000 000 złotych. Patrz. Art. 115 §6 Kodeksu karnego.

Podsumowanie

Reasumując opisane przykłady postulatów – uwag *de lege ferenda*, przedmiotowy artykuł stanowi przyczynek do rozważań usprawnienia polskich służb specjalnych w celu sprawnego jej funkcjonowania i prawidłowego zapewnienia wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Porusza on sprawy reformy służb w sposób dość ogólny, ale taki właśnie był jego cel. Rozważania nad szczegółowymi strukturami oraz zadaniami powinny raczej być prowadzone w odpowiednich do tego instytucjach, które oczywiście mogą korzystać z rad, pomocy, doświadczenia innych osób, w tym środowiska naukowego.

Istotny jest również dobór kadrowy, jaki miałyby nastąpić w nowo formowanych służbach specjalnych. Ponadto wszystkie stanowiska kierownicze w służbach specjalnych powinny być kadencyjne z możliwością dymisji (odwołania) w każdej chwili w przypadkach określonych przepisami prawa, a nie decyzjami personalnymi innych przełożonych lub polityków władzy wykonawczej w kraju.

Abstrakt

Nieunikniona reforma służb specjalnych Rzeczypospolitej Polskiej – propozycje *de lege ferenda*

W przygotowanym artykule poruszono aktualną czasowo problematykę dotyczącą właściwego dokonania reformy (rozwiązania, stworzenia) wojskowych i cywilnych służb specjalnych w celu ich usprawnienia oraz niedublowania zakresu kompetencyjnego, mającego niewątpliwie wpływ na wewnętrzne i zewnętrzne bezpieczeństwo państwa.

Słowa kluczowe: służby specjalne, prawo, bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne, organy państwa

Abstract

Inevitable reform of the secret services of the Republic of Poland – *de lege ferenda* proposals

The prepared article deals with the current time issues concerning the proper implementation of the reforms (solution, creation) of military and civilian special services in an order to improve them and of notes it duplicates the scope of competence, which undoubtedly affects the internal and external security of the state.

Keywords: secret service, law, internal security and outside, organs of the state

References

1. Cenckiewicz S., *Długie ramię Moskwy. Wywiad wojskowy Polski Ludowej 1943–1991 (wprowadzenie do syntezy)*, Poznań 2011.
2. Dekret z dnia 7 grudnia 1954 roku o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego (Dz. U. 1954, nr 54, poz. 269).
3. Falandys K., Łabuz P., *Możliwość prowadzenia działań dezinformujących przez grupy przestępcze*, Przegląd Policyjny, Szczytno 2018, nr 4(132).
4. <http://jozefdarski.pl/>
5. <http://sejm.gov.pl/>
6. <https://antykorupcja.gov.pl/>
7. <https://bedzin.naszemiasto.pl/>
8. <https://cba.gov.pl/>
9. <https://dorzeczy.pl/>
10. <https://www.tvp.info/>
11. <https://www.tysol.pl/>
12. <https://www.youtube.com/>
13. Jusupović A., *Organy bezpieczeństwa państwa w dokumentach MSW. Próba systematyki*, [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013.
14. Koj E., *Zarząd II Sztabu Generalnego WP*, Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, 2007, nr 12(83).
15. Leśkiewicz R., Peterman R., *Wojskowe organy bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, A. Jusupovic, R. Leśkiewicz (red.), IPN, Warszawa 2013.
16. Pawlikowicz L., *Tajny front zimnej wojny. Uciekinierzy z polskich służb specjalnych 1956–1964*, Wydawnictwo Rytm, Warszawa 2004.
17. Rozkaz Nr Pf-42/Org. Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 kwietnia 1990 roku.
18. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z 21 listopada 1967 (tj. Dz. U. 1992, nr 4, poz. 16, Dz. U. 2019, poz. 1541).
19. Ustawa z dnia 13 listopada 1956 r. o zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego (Dz. U. 1956, nr 54, poz. 241).
20. Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. 2002, nr 74, poz. 676).
21. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. 2001, nr 123, poz. 1353).

22. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 1991, nr 113, poz. 491).
23. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 2020, poz. 1444).
24. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz. U. 1990, nr 30, poz. 180).
25. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. 2006, nr 104, poz. 708).
26. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz. U. 2006, nr 104, poz. 709).
27. Ustawa z dnia 9 lipca 2003 r. o Wojskowych Służbach Informacyjnych (Dz. U. 2003, nr 139, poz. 1326).
28. Zarządzenie nr 01/MON z dnia 10 stycznia 1957 r. o powołaniu Wojskowej Służby Wewnętrznej.
29. Zarządzenie Nr 062/Org. Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z dnia 15 czerwca 1990 roku.